

אזרחות

הוראות

א. משך הבחינה: שעה וארבעים וחמש דקות.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון	–	$(15 \times 1) + (20 \times 1)$	–	35 נקודות
פרק שני	–	$(20 \times 1) + (15 \times 1)$	–	35 נקודות
פרק שלישי	–	(10×3)	–	30 נקודות
סך הכול	–			100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון (35 נקודות)

קראו את הקטע שלפניכם ועיינו בקריקטורה שאחרינו. ענו על שתי שאלות: על שאלה 1 – שאלת חובה (20 נקודות), ועל אחת מן השאלות 2–3 (15 נקודות).

בארצות הברית מנסים ליישם מדיניות רווחה כמו באירופה אך עם פחות מיסים

הממשל האמריקני בראשותו של הנשיא ביידן מנסה ליישם את מדיניות הרווחה האופיינית למדינות מערב אירופה, אבל בלי לגבות שיעורי מס גבוהים, כפי שרוב מדינות אירופה גובות מאזרחיהן. על פי הצעת הנשיא, 90% ממשקי הבית האמריקניים ישלמו את אותה רמה של מיסים ששילמו עד כה, ואף פחות מכך, ולעומת זאת, העשירון העליון ישלם את כל המיסים החדשים שיוטלו.

אם בוחנים את התמיכה הכספית של הממשלה באזרחים, ארצות הברית נמצאת בתחתית הרשימה, בהשוואה למדינות מתועשות אחרות. היא מקצה רק כאחוז אחד מן התמ"ג שלה למתן הטבות ישירות למשפחות עם ילדים, ולכן במדד זה היא מדורגת שלישית מסוף הרשימה בין המדינות החברות בארגון לשיתוף פעולה כלכלי ולפיתוח (OECD). בארצות הברית ההוצאה הציבורית על מתן חינוך לילדים קטנים ועל טיפול בילדים היא רק חצי מן ההוצאה הממוצעת של מדינות ה-OECD בתחום זה. גם השתתפות נשים בכוח העבודה נמוכה בהרבה בהשוואה למדינות אחרות החברות בארגון זה. אחת הסיבות לכך היא היעדר תמיכה ממשלתית בטיפול בילדים והיעדר חופשות לידה בתשלום.

גם אם האמריקנים רוצים להנהיג את מדיניות הרווחה שנוקטות מדינות אחרות, הרי הם אינם רוצים לשלם את המיסים הכרוכים ביישום מדיניות זו. לדוגמה, בגרמניה העובדת הממוצעת מפרישה 49% משכר העבודה שלה למיסים (מס הכנסה ומיסים אחרים), בצרפת השיעור הזה הוא 47%. לעומת זאת, בארצות הברית מדובר ב-30% בלבד. הדבר לא צפוי להשתנות. הנשיא ביידן הבטיח שלא להעלות את המיסים המוטלים על משקי בית שהכנסתם היא פחות מ-400 אלף דולר בשנה, חוץ מכמה מקרים יוצאי דופן כגון מעשנים, משום שהמס על סיגריות יעלה.

הניגוד החרیف ביותר בין הגישה האמריקנית ובין הגישה של שאר מדינות המערב בתחום המיסים הוא בעניין משבר האקלים. בקנדה, בבריטניה ובאיחוד האירופי מאמינים כי הדרך היעילה ביותר לצמצם את השימוש בסוגי דלק מזהמים ולעודד השקעות באנרגייה מתחדשת היא הטלת מיסים על גורמים הקשורים לתעשיות פולטות פחמן ולאמצעי תחבורה מזהמים במיוחד. אף שהמטרה של ביידן בעניין האקלים דומה, הוא לא ביקש מן הצרכנים לשלם שום מס על פחם, ואפילו לא העלה את המס על הדלק. כמובן, גם האירופים אינם מוכנים לסבול כל דבר. לדוגמה, נשיא צרפת עמנואל מקרון ויתר על התוכנית להעלות את המס על הדלק לאחר שנערכו ברחבי המדינה הפגנות בעניין זה.

מדינת הרווחה האמריקנית מעולם לא נועדה להיות מסובסדת רק על ידי מי שנהנה ממנה. ברור לכולם שההטבות ממדיניות הרווחה האמריקנית אמורות להיות נדיבות יותר כלפי הנזקקים, והמיסים הנגבים מעשירים אמורים להיות גבוהים יותר. עם זאת, הפער בין מי שמקבל את ההטבות לבין מי שמשלם עליהן צפוי להיות גדול במיוחד בהנהגת ביידן.

(שימו לב: המשך הקטע בעמוד הבא.)

האם יהיה אפשר ליישם את מדיניות הרווחה של ביידן? לפחות מבחינה כלכלית נראה שכן, מכיוון שעל פי התוכנית, המיסים שיוטלו על העשירים ועל חברות לא יהיו בהיקף כה גבוה, כפי שהיה בעבר, משום שבעבר מיסים אלה גרמו לפגיעה בצמיחה הכלכלית. לעומת זאת מבחינה פוליטית וחברתית העניין עלול להיות שונה. לפני כמעט מאה שנה אמר שופט בית המשפט העליון של ארצות הברית א"ו הולמס: "מיסים הם המחיר שאנחנו משלמים בעבור חברה מתורבתת". לאחר מכן, כשהנשיא פרנקלין ד' רוזוולט יזם את הקמת הביטוח הלאומי, הוא סבר שחשוב שמי שמקבל הטבות מן הביטוח הלאומי, יעזור לממן אותן. בארצות הברית ילמדו אותנו השנים הבאות אם מדיניות הרווחה אכן תוכל להמשיך להתרחב אם מי שמקבל הטבות מן המדינה למעשה כמעט אינו מממן אותן.

(מעובד על פי ג' איפ, "הדמוקרטים רוצים מדינת רווחה כמו באירופה, רק עם מיסוי בסגנון אמריקאי", אתר גלובס, 05/10/2021.

פורסם בפעם הראשונה ב**וול סטריט ג'ורנל**).

קריקטורה



ענו על שאלה 1 – **שאלת חובה** (20 נקודות).

1. **א.** הציגו שני שירותים חברתיים שמספקת **מדינת הרווחה**. הסבירו כיצד שני שירותים אלה באים לידי ביטוי בקטע.

(6 נקודות)

2. **ב.** על פי מה שלמדתם, הציגו את **הגישה הנאו-ליברלית** בנוגע לשירותים חברתיים שמספקת מדינת הרווחה.

(7 נקודות)

3. **ג.** הציגו והסבירו את הביקורת המוצגת בקריקטורה נגד המדיניות של נשיא ארצות הברית, כפי שהמדיניות

מתוארת בקטע. (7 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 2–3 (15 נקודות).

2. **החברה האזרחית** היא אחד הגורמים המשפיעים על גיבוש מדיניות ועיצובה. הציגו גורם זה, והסבירו כיצד ההשפעה של **החברה האזרחית** באה לידי ביטוי בקטע. הציגו גורם נוסף המשפיע על גיבוש מדיניות על פי מה שלמדתם.

3. בנוגע למאבק בעוני, יש הטוענים כי **מערכת הביטחון הסוציאלי** פוגעת במאבק בעוני ויש הטוענים כי היא מסייעת לו. הביעו את עמדתכם במחלוקת הזאת.
בכתבתכם הקפידו על הרכיבים האלה:
– **טענה** – הצגת עמדתכם באופן ברור.
– **הנמקה** – הצגת שני נימוקים לעמדתכם. בססו את עמדתכם על מושגים ועל ידע מלימודי יחידות ההגבר במקצוע האזרחות.

פרק שני (35 נקודות)

קראו את הקטע שלפניכם, וענו על אחת מן השאלות 4–5 (15 נקודות), ועל אחת מן השאלות 6–7 (20 נקודות).

המכתבים והמערכת: שר התקשורת מקדם הפרטה עמוקה בדואר ישראל

שש שנים ברציפות זכתה חברת דואר ישראל בתואר המפוקפק של הגוף שספג את אחוז התלונות המוצדקות הגבוה ביותר. במדינת ישראל אין הרבה מוסדות ציבור המעניקים שירותים, שקיבלו מספר כה רב של תלונות. בין התלונות הנפוצות: חבילות שהולכות לאיבוד, זמני המתנה ארוכים ביותר, מכתבים שמגיעים באיחור ניכר ועוד. בסקר שערך משרד מבקר המדינה דיווחו 80% מן הנשאלים על נזק שנגרם להם בגלל שירותי הדואר - מהפסד כספי ועד אובדן זמן. בין השאר הם דיווחו שהזמנות לחתונה הגיעו חודשים לאחר שכבר התקיימה החתונה או שהוטלו עליהם קנסות על אי תשלום משום שמכתבי הדרישה לתשלום וההתראות לא הגיעו ליעדם במועד.

השירות לאזרח אינו משתפר, אף שמספר דברי הדואר לנפש הולך ופוחת עקב העלייה בשימוש בדואר האלקטרוני וברשתות החברתיות. בעולם החדש, שבו מצד אחד שולחים פחות מכתבים אך מצד אחר חבילה עשויה להגיע מן העבר השני של הגלובוס עד לפתח ביתך בתוך ימים ספורים - לאחר שערכת מעקב מקוון אחריה - חברת דואר ישראל נדמית כדינזאור מעולם ישן.

בד בבד עם הקשיים בשירות לאזרח, צמצום השימוש בדואר גורם לשחיקת הרווחיות של החברה, ולכן יכולתה לממן את עצמה מהכנסותיה הולכת ופוחתת. בשנה שעברה הפסידה חברת דואר ישראל 643 מיליוני שקלים עקב ירידה בהכנסות. אחת הבעיות של דואר ישראל היא שעלויות העסקת עובדיה היא גבוהה במיוחד. מאחר שהחברה כפופה להסכמי שכר קיבוציים החתומים עם ההסתדרות, הסכמים שאינם מאפשרים לחברה לנקוט צעדי התייעלות, כמו פיטורי עובדים או צמצום שכרם של עובדים "יקרים" במיוחד, הנטל הפיננסי המוטל על חברת דואר ישראל הוא גדול מאוד. חברת הדואר מתמודדת אפוא עם אתגר מיוחד: אומנם היא נדרשת כל הזמן להתייעלות, אבל אין לה יכולת ליישם אותה בגלל הסכמי שכר ורגולציה כובלים.

בעיה מרכזית נוספת של חברת דואר ישראל היא שעקב היותה חברה ממשלתית יש עליה פיקוח הדוק, שלא כמו מתחריה. לדוגמה, שלא כמתחריה, היא מחויבת על פי החוק להעביר דברי דואר לכל בית בכל יישוב, אף הקטן ביותר, כדי לקיים שירות סדיר של חלוקת דואר בכל הארץ. הדבר דורש מדואר ישראל פריסת סניפים נרחבת, וכמובן - עובדים שיאיישו אותם.

שר התקשורת הכריז בשנה שעברה על כוונתו לקדם רפורמה להפרטת שירותי הדואר. "זה לא סוד שהמצב של הדואר לא מזהיר, בלשון המעטה", אמר השר בוועדת הכלכלה. "העולם מתחדש - מכתבים מועברים בדואר אלקטרוני, הזמנות ומשלוחים מכל העולם מגיעים עד לפתח הבית. אנחנו חייבים לעשות את ההתאמות. היום אנחנו עושים חלק מן ההתאמות". השר הוסיף ואמר שלא ייתכן שחברה ממשלתית לא תספק שירות ראוי ולא תעשה את ההתאמות הנדרשות. האזרחים סובלים, המשלוחים עומדים ומחכים, סניפים נסגרים.

(שימו לב: המשך הקטע בעמוד הבא.)

לדברי השר, הוא עושה התאמות ופועל רבות כדי לאפשר לחברת דואר ישראל למכור כל דבר כדי להתפרנס ולשפר את המצב הפיננסי שלה, חרף הפיקוח שמשרדו מטיל עליה. אבל כל זה אינו פותר את בעיות המקרו של חברת דואר ישראל שפועלת במציאות בלתי אפשרית - כל הזמן היא מפסידה כסף, וכולם מתלוננים עליה. אם המדינה מאמינה בתחרות, על חברת דואר ישראל לשפר את השירות, הגיע הזמן ליישם את ההתאמות הללו גם בדינוזאור ששמו דואר ישראל.

(מעובד על פי ר' ממון, "המכתבים והמערכות: שר התקשורת מקדם הפרטה עמוקה בדואר ישראל", אתר **מקור ראשון**, 11/12/2021)

ענו על אחת מן השאלות 4-5 (15 נקודות).

4. הסבירו כיצד התרחבות **הסחר הבין-לאומי** באה לידי ביטוי בקטע.

על פי מה שלמדתם, כתבו שתי בעיות שנגרמות מהתרחבות הסחר.

5. הציגו שני גופים שונים הנוקטים **רגולציה** במדינת ישראל: אחד על פי מה שלמדתם ואחד על פי הקטע.

ענו על אחת מן השאלות 6-7 (20 נקודות).

6. בעידן הגלובלי התפתחה מאוד תופעת **ההגירה הבין-לאומית**. יש הקוראים לעצירה מוחלטת של הגירה זו, ויש התומכים

בהשארת הגבולות פתוחים. הביעו את עמדתכם בעניין זה.

בכתיבתכם הקפידו על הרכיבים האלה:

- **טענה** - הצגת עמדתכם באופן ברור.

- **הנמקה** - הצגת שני נימוקים לעמדתכם. בססו את עמדתכם על מושגים ועל ידע מלימודי יחידות ההגבר במקצוע האזרחות.

7. בשנים האחרונות בכלכלה הישראלית מתרחשים תהליכי **הפרטה**. יש הטוענים שהפרטה פוגעת במעסיקים ובעובדים, ויש

הטוענים שהיא מיטיבה עימם. הביעו את עמדתכם בעניין זה.

בכתיבתכם הקפידו על הרכיבים האלה:

- **טענה** - הצגת עמדתכם באופן ברור.

- **הנמקה** - הצגת שני נימוקים לעמדתכם. בססו את עמדתכם על מושגים ועל ידע מלימודי יחידות ההגבר במקצוע האזרחות.

פרק שלישי (30 נקודות)

ענו על שלוש מן השאלות 8–12 (לכל שאלה – 10 נקודות).

8. הציגו שלושה מן השלבים ב**מודל מעגל המדיניות**.

9. הציגו את המושג **כשל שוק**. הביאו דוגמה ל**כשל שוק**.

10. הציגו את המושג **צדק חברתי**. הסבירו כיצד צדק חברתי בא לידי ביטוי באחת הגישות החברתיות-כלכליות.

11. הסבירו שתי דרכים שבאמצעותן **החינוך וההשכלה** משפיעים על החברה ועל הכלכלה.

12. הציגו את העקרונות של **הדרך השלישית** על פי אנתוני גידנס.

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך